

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ І ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан інженерно-технічного факультету

Йолана ГОЛИК/

«09» *листопада* 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ДЕМОКРАТИЧНЕ СУСПІЛЬСТВО

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Галузь знань	G Інженерія, виробництво та будівництво
Спеціальність	G7 Автоматизація, комп'ютерно-інтегровані технології та робототехніка
Освітня програма	Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології
Статус дисципліни	Обов'язкова
Мова навчання	Українська

Робоча програма навчальної дисципліни «Демократичне суспільство» для здобувачів вищої освіти галузі знань **G Інженерія, виробництво та будівництво**, спеціальності **G7 Автоматизація, комп'ютерно-інтегровані технології та робототехніка**, освітньої програми **Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології**.

Розробник: Басараб В. І., кандидат історичних наук, доцент кафедри політології і державного управління

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри політології і державного управління протокол № 4 від «20» червня 2025 р.

Завідувач кафедри Анатолій КЛЮЧКОВИЧ

Схвалено науково-методичною комісією інженерно-технічного факультету протокол №5 від «27» червня 2025 р.

Голова науково-методичної комісії Володимир ЦИГИКА

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 3 Загальна	Рік підготовки:	
кількість годин – 90	1-й	1-й
Кількість модулів –2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 3	1-й	1-й
	Лекції:	
	28	8
	Практичні (семінарські):	
	16	4
Вид підсумкового контролю: залік	Лабораторні:	
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	46	78

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета вивчення навчальної дисципліни «**Демократичне суспільство**» - сформувати у студентів уявлення про історичні передумови та етапи становлення демократії у людському соціумі, показати що для формування і розвитку демократичного суспільства на сучасному етапі немає альтернативи, сприяти вихованню політично-свідомої молодшої людини з активною громадянською позицією.

Вивчення ВК «Демократичне суспільство» дозволить здобувачу вищої освіти у подальшому орієнтуватися в проблематиці основних тенденцій розвитку сучасного суспільства, розуміти, що в умовах наступу світових авторитарних режимів на демократичні цінності головною умовою для збереження демократичних традицій є необхідність об'єднання перед цією загрозою всіх прогресивних націй, використовувати отримані знання при вирішенні професійних завдань, а також готувати повідомлення, виступи, наукові статті на вказану проблематику.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

1) інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, під час професійної діяльності у галузі автоматизації або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів галузі.

2) загальних компетентностей:

- Здатність розуміти події вітчизняної історії та причинно-наслідкові зв'язки розвитку суспільства; здатність усвідомлювати цінності громадянського вільного демократичного суспільства й необхідність його сталого розвитку та реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства; здатність усвідомлювати принципи верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні (ЗК-1);
- Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК-2)
- Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел (ЗК-6).
- Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і

технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя (ЗК-10).

- Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь яких інших проявів недоброчесності (ЗК-10')

3) фахових компетентностей:

- Здатність розуміти і враховувати соціальні, екологічні, етичні, економічні аспекти, вимоги охорони праці, виробничої санітарії і пожежної безпеки під час формування технічних рішень (ФК-10).

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумов вивчення навчальної дисципліни «Демократичне суспільство» нема.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Вміти враховувати соціальні, екологічні, етичні, економічні аспекти, вимоги охорони праці, виробничої санітарії і пожежної безпеки під час формування технічних рішень. Вміти використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.	ПРН-13
Вміти використовувати у виробничій і соціальній діяльності фундаментальні поняття і категорії державотворення для обґрунтування власних світоглядних позицій та політичних переконань з урахуванням процесів соціально-політичної історії України, правових засад та етичних норм.	ПРН-14

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни.

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Враховувати соціальні, екологічні, етичні, економічні аспекти під час формування технічних рішень, під час трудової діяльності, самореалізації в суспільстві.	ПРН-13
Вправно використовувати у соціальній діяльності фундаментальні поняття і категорії державотворення для обґрунтування власних світоглядних позицій та політичних переконань з урахуванням процесів соціально-політичної історії України, правових засад та етичних норм.	ПРН-14

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- залік;
- виступи на семінарських заняттях; -
- поточне опитування;
- аналітичний реферат;
- презентація результатів виконаної індивідуальної роботи студента; -
- укладання політичного словника.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: виступ на семінарських заняттях, написання аналітичного есе, поточне опитування з теми, виконання індивідуального завдання студента.

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний залік.

**Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти
(модуль 1)**

Поточне оцінювання та самостійна робота					Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T1-4 (презентація+есе)	50	100
5	10	5	10	20		

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота					Модульна контрольна робота	Сума
T5	T6	T7	T8	T5-8 (реферат+есе)	50	100
5	10	5	10	20		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	4	30	4	30
Презентація	1	15		
Реферат			1	15
Есе	1	5	1	5
Модульна контрольна робота		50		50
Разом		100		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

До модульної контрольної роботи допускаються всі студенти. Модульна контрольна робота складається з трьох питань описово-аналітичного характеру.

Перше питання покликане оцінити знання з тематичної проблематики відповідного модулю, яка надавалася на лекціях і обговорювалася на семінарських заняттях. Залежно від обсягу, послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, перше питання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 10 балів.

Друге питання має на меті оцінити розуміння розвитку основних демократичних тенденцій та їхнього впливу на формування сучасної людської цивілізації. Залежно від послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, друге питання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 15 балів.

Третє питання модульної контрольної роботи має творчо-аналітичний характер. Залежно від обґрунтованості аргументів і суб'єктивних висновків студента з визначеної проблематики, третє питання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 25 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Відповідно до *«Положення про порядок та методику проведення семестрових (курсівих) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті»* (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р.), знання студентів оцінюється як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує студент, який:

- всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;

- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку « добре» (82-89 балів, В) – заслуговує студент, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;

- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування

проблем професійного спрямування;

- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує студент, який:

- в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;

- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;

- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;

- виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок;

- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;

- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує студент, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється студенту, який:

виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

оцінка «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється студенту, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;
- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;
- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру.

Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами оцінювання

Шкала ECTS	Диференційована шкала	Недиференційована Шкала	Мінімальний бал – максимальний бал
A	Відмінно	Зараховано	90-100
B	Добре		82-89
C	Добре		74-81
D	Задовільно		64-73
E	Задовільно		60-63
FX	Незадовільно	Не зараховано	35-59
F	Незадовільно		0-34

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1

ТЕМА 1. Витоки та сутність демократії. Становлення демократичних процесів в Україні

Походження терміну "демократія". Арістотель, Сократ та інші філософи Стародавнього Світу про демократію. Основні концепції демократії: плюралістична, партисипаторна, космополітична, елітарна та інші. Форми демократії. Пряма і представницька демократія. Інститути демократичного суспільства: виборні державні посади, вільні, чесні, регулярні вибори; свобода самовираження; доступ до інформації; вільні ЗМІ; автономія громадських організацій. Авторитаризм і демократія. Демократія і економіка. Демократія і релігія. Сильні і слабкі сторони демократії. Розвиток демократичних процесів в Україні.

ТЕМА 2. Політична влада та політична система суспільства

Сутність та походження феномену влади. Влада як регулятор життєдіяльності суспільства. Кратологія. Концептуальні підходи до проблеми політичної влади: нормативно-формалістична концепція; органістична і елітна теорія влади; індивідуалістично-соціологічна концепція; суб'єктивно-психологічна концепція й інструменталістський підхід до розуміння влади; марксистська концепція влади; реляціоністська теорія влади. Анархізм. Визначення поняття „влада” у широкому розумінні. Категорія „суспільна влада”. Норми та санкції як атрибути суспільної влади. Зміст поняття „політична влада”.

Політичне панування як джерело влади. Співвідношення політичної і державної влади. Сутність категорії „державна влада”. Ознаки державної влади. Політико-територіальний принцип функціонування державної влади. Суверенітет державної влади. Ресурси і потреби у політичній владі. Суб'єкт і об'єкт політичної влади. Джерела і носії влади. Первинні та вторинні суб'єкти влади. Функції політичної влади.

Місце і роль політичної системи в життєдіяльності суспільства. Політична система в її взаємодії з економічною, правовою, духовною та соціально-класовою структурами суспільства. Особливості політичної системи. Сутність категорій «система» та «політична система».

Структура і функції політичної системи. Поняття «політична структура». Призначення політичної структури. Г.Алмонд про політичну структуру. Складові елементи політичної структури та їх загальна характеристика. Структурні рівні політичної системи. Поняття «функції політичної системи». Основні функції політичної системи. Динамічність і перманентність функцій політичної системи. Координація і субординація функцій. Типи політичних систем. Особливості формування політичної системи в Україні. Характеристика політичного життя в Україні в кін. 1980-х – поч. 1990-х рр. Декларація про державний суверенітет України. Розрив із Союзом і проголошення повної незалежності України. Міжнародне визнання України та утвердження державної атрибутики. Особливості розвитку державотворчих процесів в Україні. Підготовка і прийняття нової Конституції України.

ТЕМА 3. Держава – основний інститут політичної системи суспільства. Роль держави в умовах демократії

Категорія «держава» в політичній науці. Різноманітність концептуальних підходів до визначення держави, її сутності і місця у політичній системі суспільства, взаємин з іншими суб'єктами політичної системи. Відносини між громадянами та органами держави. Адміністративні органи влади та правові норми, що визначають їх функціонування.

Теорії походження держави. Теологічна теорія. Патріархальна теорія. Договірна теорія. Органічна теорія. Психологічна теорія. Теорія насильства. Техніко-економічні теорії (теорія «неолітичної революції», «гідрравлічна теорія»), марксистська теорія).

Ознаки держави. Суверенітет. Апарат держави. Примус. Право на застосування сили. Право. Територія. Населення.

Функції держави. Внутрішні функції. Економічна функція. Культурно-виховна функція. Соціальна функція. Функція підтримання порядку. Зовнішні функції. Функції оборони і національної безпеки, налагодження міждержавних відносин тощо.

Форми державного правління. Абсолютні монархії. Конституційні монархії. Теократичні монархії. Виборні монархії. Ознаки парламентської республіки. Ознаки президентської республіки. Риси змішаної республіканської форми правління.

Форми державного устрою. Ознаки унітарної держави. Централізовані та децентралізовані унітарні держави. Ознаки федеративної держави. Конфедерації. Співтовариство (співдружність). Асоціації. Ліги.

ТЕМА 4. Роль політичної ідеології у формуванні демократичного суспільства

Поняття «політична ідеологія». Ідеологія і політика як регулятори відносин між людьми. Структурні рівні ідеології (теоретико-концептуальний, програмно політичний, актуалізований). Типологія політичних ідеологій. Підходи до розуміння політичної ідеології. Місце політичної ідеології в структурі суспільної свідомості. Функції політичної ідеології.

Лібералізм: сутність, основні принципи. Витоки класичного лібералізму (вчення про суспільний договір та природні права людини). Еволюція лібералізму. Соціальний лібералізм. Сучасні витoki лібералізму: М. Фрідман, Дж. Кейнс, Ф. Гаєк, Ф. Фукуяма про всесвітню ліберальну революцію в роботі «Кінець історії». Ліберальний інтернаціонал.

Становлення і розвиток консерватизму як ідейно-політичної течії. Основні ідеї, принципи та цінності консервативної ідеології. Неоконсерватизм в Україні (В. Липинський, С. Томашівський). Перспективи консерватизму в добу глобалізації.

Тоталітарні різновиди ідеології: фашизм та комунізм. Беніто Мусоліні та становлення фашизму в Італії. Націонал-соціалізм як різновид тоталітарної ідеології. Комунізм. Становлення і розвиток ідеології комунізму. Економічна, соціальна та політична доктрина марксизму. Розвиток марксизму на сучасному етапі: «критичний напрям марксизму» (Ю. Габермас), марксистський структуралізм (Л. Алтюссер), аналітичний марксизм (А. Пшеворські), фрейдомарксизм (Г. Маркузе). Комуністичний інтернаціонал. Комуністична ідеологія в Україні як гальмо національного розвитку.

ТЕМА 5. Громадянське суспільство як необхідний елемент демократії. Особливості сучасного громадянського суспільства в Україні

Громадянське суспільство в історичному контексті. Історична еволюція громадянського суспільства. Сократ, Платон, Аристотель, Цицерон про змішане правління та громадянське суспільство. Погляди на громадянське суспільство Дж. Локка, Т. Гобса, Г. Гегеля, К. Маркса. Поняття та структура громадянського суспільства. Інститути та функції громадянського суспільства. Становлення інститутів громадянського

суспільства в Україні. Норми, культура та цінності громадянського суспільства. Поняття та класифікація цінностей як елементів громадянського суспільства. Необхідність сталого розвитку громадянського суспільства. Моделі громадянського суспільства. Громадянське суспільство в політологічному контексті. Соціополітична структура громадянського суспільства. Громадянське суспільство як підсистема соціальної системи. Соціальні, економічні та політичні аспекти громадянського суспільства. Громадська думка як соціальний інститут. Проблеми інституалізації громадської думки в Україні. Вплив ЗМІ та Інтернету на розвиток та зміцнення громадянського суспільства. Громадські організації у демократичному суспільстві. Відмінність статусу громадських організацій та політичних партій. Види та функції громадських організацій. Юридичний статус громадських організацій. Міжнародні громадські організації та їх вплив на функціонування громадянського суспільства. Антикоруційна діяльність організацій громадянського суспільства. Запобігання та протидія корупції у роботі організацій громадянського суспільства. Розвиток електронної демократії в Україні. Е-демократія як фактор запобігання корупції. Поняття правової держави. Правова держава як форма діяльності та організації державної влади. Взаємодія влади та громадянського суспільства у формуванні й реалізації державної та місцевої політики. Діалектика взаємовідносин держави та інститутів громадянського суспільства в Україні. Проблеми існування громадянського суспільства в умовах глобалізованого світу.

ТЕМА 6. Політичні еліти та лідерство. Способи формування політичної еліти в демократичному суспільстві

Гене́за ідей політичного елітизму та проблеми вивчення політичної еліти. Історичні умови та сутність елітизму. Обґрунтування поділу суспільства на „вищих” і „нищих”. Термінологія політичного елітизму. Визначення політичної еліти. Підходи і критерії. Циркуляція еліт. Методи формування національних еліт. Проблеми вивчення політичної еліти. Елітарна політична культура. Основні риси політичної еліти.

Класифікація еліт. Еліти за формою здійснення влади. Еліти за способом приходу до влади. Еліти за ідеологічними цінностями. Еліти за видами політичної діяльності. Еліти за основними сферами життєдіяльності суспільства. Основні риси політичної еліти. Легітимні і нелегітимні еліти. Відкриті і закриті еліти. Владна еліта, правляча еліта, контреліта. Види

політичної еліти. Функції політичної еліти (стратегічна, комунікативна, інтегративна, організаторська). Якісні характеристики еліти та їх типології.

Основні системи формування політичних еліт. Антрепренерська система. Гільдійна система. Їх позитивні і негативні риси. Джерела формування еліти. Характеристика системи рекрутування еліт. Номенклатурна система фільтрації. Регіональні тенденції вибору шляхів формування політичних еліт. Різногалузєва еліта. Соціально-раціональний характер відбору еліт. Соціальне представництво еліти. Зміна політичних еліт в сучасних світових умовах. Структурування політичних еліт в процесі виборчих кампаній. Основні способи формування політичної еліти в сучасній Україні.

Сутність і природа політичного лідерства. Лідерство як соціальний феномен. Генеза класичних поглядів на політичне лідерство (Н.Макіавеллі, Т.Гоббс, Г.Гегель, Т.Карлейль та ін.). „Соціологія панування” М.Вебера. Різноманітність визначення політичного лідерства. Ознаки та основні критерії політичного лідерства. Політичне лідерство і персоніфікація влади. Якості індивіда і причини лідерства. Головні компоненти системи політичного лідерства. Політичне лідерство як форма реалізації політичних інтересів особи. Проблемність поєднання явища політичного лідерства з народовладдям. Відповідальність політичних лідерів і контроль над ними (Р.Даль).

Культ особи як крайня, максимально завищена оцінка ролі політичного лідера в історії і як теорія та практика політичного лідерства. Співвідношення «авторитет» – «культ».

Соціальна роль та функції політичного лідера. Політичне лідерство як механізм інтеграції соціально-політичного життя. Характерні риси і специфіка. Інтеграція суспільства, оптимізація політичних рішень, соціальний арбітраж і патронаж, ініціювання оновлення, легітимація політичного устрою. Історичні виміри в структурі політичної поведінки лідера. Типи взаємовідносин політичного лідера з політичною елітою суспільства. Підготовка й рекрутування політичних лідерів. Політичне лідерство в Україні та його особливості. Проблеми та механізм його формування. Рекрутування лідерів в умовах зміни політичних еліт. Особливості сприйняття політичних лідерів різними поколіннями українців. Фактори впливу політичних лідерів на хід розвитку українського суспільства. Сучасні та перспективні типи політичного лідера.

ТЕМА 7. Політичні партії та вибори в умовах демократії.

Історичні етапи становлення партій (аристократичні угруповання, партії-клуби, масові партії, всеохоплюючі партії, картельні партії). Соціально-політичні та економічні фактори партогенезу (соціально-класові конфлікти, міжнаціональні суперечності, релігійні мотиви, розвиток представницьких інститутів, всезагальне виборче право, економічне зростання та ін.).

Періодизація історії політичних партій за М.Вебером (аристократичні угруповання, партії-клуби, масові партії). Періодизація розвитку партійно-владної взаємодії Г.Тріпелем (стадія протидії, стадія ігнорування партій, стадія визнання і легалізації партій, стадія конституційно-правової інкорпорації).

Політичні партії: сутність та основні підходи до класифікації. Основні підходи до визначення сутності партій (класовий, ідеологічний, інституціональний, функціональний). Визначення поняття “політична партія” в Законі України “Про політичні партії”. Характерні ознаки партій: устремління до влади, підтримка народу, тривалість існування, наявність організаційної структури, наявність програмної мети.

Функції партій: формування політичної волі народу, участь у виборах, участь в управлінні державою, добір політичних лідерів і еліт, політична соціалізація, функція зв'язку артикуляції і інтеграції соціальних інтересів.

Критерії класифікації партій: ідеологічна орієнтація, місце в ідейно-політичному спектрі, критерій соціальної бази, організаційна структура, цільова орієнтація, характер партійного керівництва, роль партії в політичній системі та ін.

Громадські організації та об'єднання, класифікація, місце та функції в політичній системі суспільства. Поняття громадських організацій, об'єднань та рухів. Об'єктивні та суб'єктивні передумови та причини їх виникнення. Мета, завдання і організаційно-структурне забезпечення громадських організацій, їх місце та значення у політичній системі суспільства.

Групи інтересів та групи тиску. Групи інтересів у сучасній Україні. Поняття груп інтересів. Суспільні функції, технологія діяльності та типологія груп інтересів (первинні (базові), організовані, багатоцільові та одноцільові). Лобізм як політична практика. Типи лобіювання. Форми політичного лобі. Розвиток груп тиску і лобіювання в політичному житті сучасної України.

Функції виборів у демократичному суспільстві. Організація і призначення виборів. Види виборів. Виборче право. Виборчий ценз. Виборча кампанія. Виборчий округ. Виборчі комісії: Центральна виборча комісія (ЦВК), окружні виборчі комісії, дільничні виборчі комісії. Реєстрація і складання списків виборців. Висування і реєстрація кандидатів. Передвиборча пропаганда і агітація. Фінансування виборчої кампанії. Правові обмеження в фінансуванні виборчої кампанії та проведенні агітації і пропаганди. Голосування. Вимоги виборчих законів щодо голосування. Підрахунок голосів. Результати виборів. Повторне голосування. Поняття "виборча система". Основні види виборчих систем: мажоритарна, пропорційна, змішана, куріальна виборчі системи. Сутність мажоритарної виборчої системи. Одномандатні, багатомандатні й преференційні мажоритарні системи. Мажоритарні системи абсолютної і відносної більшості. Основні переваги та вади мажоритарної виборчої системи. Сутність пропорційних виборчих систем. Партійність виборів. Різновиди партійних списків. Специфіка виборчих округів. Виборча квота. Змішані виборчі системи як специфічна комбінація елементів пропорційної та мажоритарної систем. Референдуми та плебісцити як всенародне голосування з приводу конкретних питань загальнонаціонального значення.

ТЕМА 8. Система органів державної влади в Україні. Антикорупційна політика як функція держави.

Розуміння державного органу як відокремленої частини єдиної системи органів державної влади. Ознаки державного органу: статус юридичної особи; територіальний масштаб діяльності; загальнообов'язкова сила його актів; застосування методів переконання та примусу; чітко визначена внутрішня структура; утворення державного органу у чітко встановленому порядку та ін. Сукупність факторів, що визначають конфігурацію системи органів державної влади України: конституційно-правова компетенція; державний устрій; політичний режим; географічні умови; національний склад населення та ін.

Верховна Рада України як єдиний, загальнонаціональний, представницький, колегіальний, виборний, однопалатний постійно діючий орган законодавчої влади України. Головні функції Верховної Ради: законодавча, установча, представницька, контрольна. Принципи законодавчої діяльності Верховної Ради: відповідальність закону праву,

пріоритетність і верховенство права, формальна рівність. Парламентські фракції та депутатські групи в структурі Верховної Ради. Оцінка впливовості парламентських фракцій та характеру взаємодії депутатів.

Головні функції Кабінету Міністрів: здійснення внутрішньої і зовнішньої політики нашої держави, забезпечення виконання законів і актів Президента, контроль за їх виконання іншими органами виконавчої влади усіх рівнів, законодавча ініціатива та багато ін.

Положення, які лежать в основі діяльності Кабінету Міністрів: а) основні напрями діяльності Кабінету Міністрів ґрунтуються на правовій основі; б) діяльність Кабінету Міністрів в цілому впливає з напрямів внутрішньої та зовнішньої політики, що визначаються Президентом України; в) основні напрями Кабінету Міністрів закріплюються і конкретизуються в його програмі, що схвалюється Верховною Радою.

Система судової влади в Україні: орган конституційної юрисдикції – Конституційний суд України; суди загальної юрисдикції – Верховний суд України; суди обласні, Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя; суди міжрайонні (окружні), районні; арбітражні суди. Основними функціями судової влади є: конституційне, адміністративне, цивільне, кримінальне та інше судочинство, суд має виключне право тлумачення конституційних норм і тим самим констатує політичні організації й форми політичної діяльності.

Повноваження Президента України щодо формування і функціонування органів державної влади: 1) взаємовідносини Президента з парламентом; 2) взаємовідносини Президента з органами виконавчої влади; 3) взаємовідносини Президента з органами судової влади. Політичні аспекти реформи системи поділу влади в Україні: передумови, підстави, можливі наслідки та доцільність реформування системи влади.

Антикорупційна політика як функція держави. Визначення і зміст антикорупційної політики. Закон України “Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 рр.” Основні напрями антикорупційної політики. Формування і реалізація антикорупційної політики в Україні. Антикорупційна політика в контексті війни. Вплив корупції на економічну та фінансову безпеку країни. Антикорупційна політика в освіті: протидія хабарництву та розвиток доброчесності.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: денна					
	Усього	у тому числі				
		Лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
Модуль 1						
Тема 1. Витоки та сутність демократії. Становлення демократичних процесів в Україні.	12	2	2		4	4
Тема 2. Політична влада та політична система суспільства.	12	4	2		2	4
Тема 3. Держава-основний інститут політичної системи суспільства. Роль держави в умовах демократії.	10	4	2		2	2
Тема 4. Роль політичної ідеології у формуванні демократичного суспільства.	8	2	2		2	2
Модульна контрольна робота	2	2				
Разом за модуль	44	14	8		10	12
Модуль 2						
Тема 5. Громадянське суспільство як необхідний елемент демократії. Особливості сучасного громадянського суспільства в Україні.	12	2	2		4	4
Тема 6. Політичні еліти та лідерство. Способи формування політичної еліти в демократичному суспільстві.	8	2	2		2	2
Тема 7. Політичні партії та вибори в умовах демократії.	10	4	2		2	2
Тема 8. Система органів державної влади в Україні. Антикорупційна політика як функція держави.	14	4	2		4	4
Модульна контрольна робота	2	2				
Разом за модуль		46	14	8		12
12 Разом за семестр		90	28	16		22

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: заочна					
	Усього	у тому числі				
лекції практичні (семінарські)		лабораторні	індивідуаль на робота	самостійна робота		
Модуль 1						
Тема 1. Витоки та сутність демократії. Становлення демократичних процесів в Україні.	12	2	2		4	4
Тема 2. Політична влада та політична система суспільства.	8				4	4
Тема 3. Держава- основний інститут політичної системи суспільства. Роль держави в умовах демократії.	8				4	4
Тема 4. Роль політичної ідеології у формуванні демократичного суспільства.	12				6	6
Тема 5. Громадянське суспільство як необхідний елемент демократії. Особливості сучасного громадянського суспільства в Україні.	12	2	2		4	4
Тема 6. Політичні еліти та лідерство. Способи формування політичної еліти в демократичному суспільстві.	12				6	6
Тема 7. Політичні партії та вибори в умовах демократії.	12				6	6
Тема 8. Система органів державної влади в Україні. Антикорупційна політика як функція держави.	12	2			4	6
Модульна контрольна робота	2	2				
Разом за модуль		90	6	4		38
40 Разом за семестр		90	8	4		38

6.3. Теми практичних (семінарських, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин	
		денна	Заочна
1	Витоки та сутність демократії. Становлення демократичних процесів в Україні.	2	2
2	Політична влада та політична система суспільства.	2	3
	Держава-основний інститут політичної системи суспільства. Роль держави в умовах демократії.	2	
4	Роль політичної ідеології у формуванні демократичного суспільства.	2	
5	Громадянське суспільство як необхідний елемент демократії. Особливості сучасного громадянського суспільства в Україні.	2	2
6	Політичні еліти та лідерство. Способи формування політичної еліти в демократичному суспільстві.	2	
7	Політичні партії та вибори в умовах демократії.	2	8
	Система органів державної влади в Україні. Антикорупційна політика як функція держави.	4	
Разом		16	4

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин	
		Денна	заочна
1	Демократія як одна з ключових цінностей людського соціуму.	8	8
2	Правова держава та громадянське суспільство як основні елементи демократії.	6	8
3	Роль громадських організацій у становленні та розвитку демократичного суспільства в Україні.	4	8
4	Ідеологія і політика як регулятор відносин між громадянами у демократичному суспільстві.	4	12
5	Антикорупційні аспекти діяльності організацій громадянського суспільства в Україні.	8	8
6	Академічна доброчесність та протидія корупції в освітній сфері як одна з головних ознак	4	12

	демократичного суспільства.		
7	Державотворчі процеси в Україні. Консолідація суспільства на основі консенсусу.	4	12
8	Політичні аспекти та доцільність реформування системи влади в Україні.	8	10
	Разом	46	78

6.5. Індивідуальне завдання (самостійна робота)

Індивідуальне завдання з навчальної дисципліни «Демократичне суспільство» носить самостійний характер виконання окреслених завдань і тематично охоплює загальне змістовне навантаження з навчального курсу. Індивідуальне завдання студента виконується під час кожного модулю і може бути оцінене максимально у 15 балів. Воно включає виконання творчої роботи (реферат, презентація) за визначеною темою.

Мета творчої роботи - формування систематизованих знань про історичні передумови становлення та сучасний стан і специфіку розвитку процесів демократії у людському соціумі та вплив відповідних явищ і процесів на подальше утвердження демократичного суспільства в Україні. Написання та оформлення творчої роботи здійснюється за вимогами, що наведені у відповідному розділі методичних рекомендацій

Рекомендовані теми творчих робіт

1. Демократія в історичному контексті. Особливості сучасної демократії.
2. Становлення і розвиток демократичних процесів в Україні.
3. Громадянське суспільство в умовах демократії.
4. Політична система суспільства: сутність, структура, функції.
5. Типологія політичних систем сучасності.
6. Держава: генеза, ознаки, функції.
7. Форми державного правління в умовах демократії.
8. Форми державного устрою в демократичних державах.
9. Поняття та ознаки політичного режиму.
10. Основні ознаки та різновиди демократичного політичного режиму.
11. Особливості політичного режиму в Україні.
12. Політична ідеологія в демократичному суспільстві.
13. Лібералізм: сутність та основні принципи. Неолібералізм.
14. Консерватизм як ідейно-політична течія. Неоконсерватизм.
15. Соціал-демократія як ідейно-політична течія.

16. Фашизм та націонал-соціалізм як антипод демократії.
17. Ідеологічні доктрини сучасності (релігійний фундаменталізм, фемінізм, екологізм).
18. Поняття, інституції та функції громадянського суспільства.
19. Історичні та цивілізаційно-культурні моделі громадянського суспільства.
20. Політична культура та форми громадянської участі.
21. Громадська думка як інститут демократичного суспільства.
22. Мас-медіа в демократичному суспільстві.
23. Місцеве самоврядування та регіональна політика в контексті сучасної демократії.
24. Поняття та основні моделі місцевого самоврядування.
25. Місцеве самоврядування в Україні та проблеми його реформування.
26. Регіоналізм і регіональна політика в сучасному світі.
27. Основні засади регіональної політики в Україні.
28. Теорії політичної еліти. Політична еліта сучасної України.
29. Класифікація та механізми рекрутування політичних еліт.
30. Сутність та природа лідерства.
31. Типології політичного лідерства.
32. Культ особи як антипод політичного лідерства.
33. Політична еліта та політичне лідерство в сучасній Україні.
34. Політичні партії та групи інтересів в демократичних суспільствах.
35. Сутність, типологія та фактори розвитку партійних систем.
36. Етапи становлення і розвитку партійної системи України.
37. Групи інтересів: поняття, типи та функції.
38. Моделі групової політики (плюралістична, корпоративістська та патронажно-клієнтельна).
39. Особливості формування груп інтересів у посткомуністичній та сучасній Україні.
40. Становлення інституту виборів та їх сучасне застосування.
41. Головні процедури виборчої кампанії.
42. Типи виборчих систем та їх характеристика.
43. Особливості формування виборчої системи України.
44. Причини виникнення, ознаки та функції політичних конфліктів.
45. Типологія політичних конфліктів і криз.
46. Основні способи розв'язання політичних конфліктів і криз.
47. Політичні конфлікти в Україні: причини зародження та ймовірні загрози.
48. Міжнародні відносини як цілісна система.
49. Міжнародні організації та їх вплив на процеси демократизації в світі.
50. Міжнародний тероризм як загроза демократії.
51. Система органів державної влади в Україні.
52. Конституційний механізм розподілу державної влади в Україні.

53. Верховна рада України в системі відносин органів державної влади.
54. Інститут Президентства в Україні: етапи становлення і порядок взаємодії з іншими органами влади.
55. Особливості формування та функціонування Кабінету Міністрів України.

Методичні рекомендації до написання та оформлення творчої роботи

Самостійна робота студента у межах навчальної дисципліни «Демократичне суспільство» передбачає написання та презентацію ним творчої роботи на одну з визначених переліком тем за власним вибором. Виконання цієї роботи орієнтоване на практичне застосування знань і розвиток вмінь, здобутих в процесі лекційних і семінарських занять, самостійного опрацювання навчальних матеріалів та обдумування слухачем питань відповідно до обраної тематики. Викладення необхідних матеріалів повинно бути лаконічним, чітко сформульованим і відповідати суті проблеми. Результатом написання творчої роботи є обґрунтований авторський висновок щодо обраної тематики і можливі практичні рекомендації.

Творча робота повинна бути підготовлена студентом індивідуально. Вона надається у електронному вигляді (файлом) викладачеві, а її результати презентуються у формі короткої доповіді (5-10 хв.) та відповідей на поставлені запитання.

Творча робота має висвітлювати:

- основні теоретичні положення за обраною темою;
- практичне значення теоретичних положень, можливі підходи та шляхи їх практичного застосування;
- висновки, що коротко відображають результати проведеного слухачем дослідження;
- перелік використаних джерел, оформлених згідно із вимогами.

Творча робота має бути оформлена як документ Microsoft Word формату А4, шрифт TimesNewRoman, 14 кегель, міжрядковий інтервал - 1,5, поля - 2 см з усіх боків. Титульний аркуш творчої роботи повинен мати такий зміст: назва університету; назва факультету; назва кафедри; назва навчальної дисципліни; тема творчої роботи; прізвище, ім'я, по батькові студента, курс, шифр академічної групи; рік написання творчої роботи. За титульним аркушем слідує план творчої роботи, в якому треба виділити всі її структурні частини. У плані праворуч позначаються номери сторінок початку кожного пункту. Обсяг творчої роботи визначається вмінням слухача стисло і водночас вичерпно розкрити тему: узагальнити теоретичні напрацювання за напрямом, що розглядається,

оцінити їх прикладне значення, зробити висновки та обґрунтувати власні пропозиції. Обсяг роботи - 10-15 сторінок. Обов'язковою вимогою є чітке посилання на джерела інформації. Всі цифри, факти, теорії, думки вчених, цитати повинні мати посилання у вигляді [N, с. M] (N означає номер джерела у наведеному в кінці їх переліку, а M - номер сторінки у цьому джерелі). Бажано використовувати в творчій роботі таблиці, схеми, графіки, діаграми тощо. Перелік використаних джерел (не менше 7 позицій) оформляється згідно з діючими правилами. У творчій роботі мають бути обов'язково викладені авторські висновки та пропозиції.

7. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Бекешкіна І. Громадська думка як вимір демократизації суспільства. Україна-2022. Моніторинг соціальних змін. Київ, 2022.
2. Зан М. Порівняльний аналіз політичного представництва міноритарних етнічних груп Словацької Республіки та України (за результатами експертного опитування). *Політикус : наук. журнал*. 2021. № 2. С. 132–140.
3. Марков К. А. Проблема побудови демократичного суспільства в Україні. *Право і суспільство*. 2020. Вип. 4. С. 7–15.
4. Політичні інститути та процеси у країнах Центральної і Східної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть: колективна монографія / за заг. ред.: Юрія Остапця і Маріана Токаря; [Каф. політ. і держупр.; Ужгород. нац. ун-тет. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2023. 680 с.
5. Рейтерович І. В., Парфенюк Т. В. Концептуальні підходи дослідження місця та ролі груп інтересів у виробленні публічної політики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 18. С. 92–98. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/18_2021/17.pdf
6. Сапегін М. Л. Історико-культурні та правові аспекти становлення демократичного суспільства в Україні. *Наука і суспільство: Історія. Культура: колективна монографія*. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2024. С. 306–332.
7. Столярова А. Ю. Роль політичної компетентності громадян у процесі інституціоналізації груп інтересів. *Політикус: наук. журнал*. 2023. № 3. С. 57–62.
8. Харитонюк О. Чеський досвід залучення громадян до участі у місцевому самоврядуванні. *Регіональні студії*. 2021. №24. С. 89–93.

Допоміжна література

1. Козинець О. Г. Лобізм у політиці: зарубіжний досвід та українські реалії/ О. Г. Козинець, А. О. Новомлинець. *Аналітичне-порівняльне правознавство*. ДВНЗ «УжНУ». Ужгород, 2023. №1. С. 68–71.
2. Столярова А. Ю. Політична компетентність громадян як умова демократизації. *Актуальні проблеми філософії та соціології : Науково-практичний журнал*. 2022. Вип. 34. С. 65–68.
3. Федіна Н., Мельник Н., Шевців М. Співвідношення органів державної влади та місцевого самоврядування та їхня роль у формуванні демократичного суспільства. *Право та державне управління*. 2023. Т. 3. С. 13–18.
4. Шехавцова С. Міжкультурна комунікація в освіті як імператив демократичного розвитку суспільства. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2022. №2(17). С. 174–184.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Агентство США з міжнародного розвитку (USAID).- URL: <http://www.usaid.gov/v/ukraine>
2. Європейська Бізнес Асоціація. URL: <http://www.eba.com.ua/uk>
4. Міністерство економіки України.- <https://me.gov.ua/?lang=uk-UA>
3. Законодавство України. URL: <http://zakonl.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>
5. Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки України. URL: <http://ndei.me.gov.ua/>

6. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/>
7. Президент України. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/>
8. Світовий банк. URL: <http://www.worldbank.org/>
9. Український Союз промисловців і підприємців. URL: <http://uspp.ua/>

**Результати перегляду
робочої програми навчальної дисципліни**

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)